

REFLEKSIV YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH

Donabayeva Zebuniso Ma'rufjon qizi

Sirdaryo viloyati pedagogik mahorat markazi

Annotatsiya. Mazkur maqolada reflektiv yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik kompetentligini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Reflektiv yondashuvning ta'lim jarayoniga samarali integratsiyasi, uning bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'siri hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida qo'llaniladigan usullar va vositalar tahlil qilingan. Shuningdek, reflektiv jurnallar, o'z-o'zini baholash, peer-reflection, pedagogik vaziyatlar tahlili va portfel texnologiyalari orqali bo'lajak o'qituvchilarning didaktik, tarbiyaviy, kommunikativ va reflektiv kompetensiyalarini rivojlantirish yo'llari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: reflektiv yondashuv, pedagogik kompetentlik, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari, o'z-o'zini baholash, reflektiv ko'nikmalar, pedagogik refleksiya, kasbiy rivojlanish, interaktiv ta'lim, pedagogik innovatsiya.

Аннотация. В статье раскрываются теоретические и практические аспекты развития педагогической компетентности будущих учителей начальных классов на основе рефлексивного подхода. Проанализированы вопросы эффективной интеграции рефлексивного подхода в процесс подготовки учителей, его влияние на профессиональное развитие, а также современные методы и средства. Особое внимание уделено развитию дидактических, воспитательных, коммуникативных и рефлексивных компетенций будущих учителей посредством рефлексивных журналов, самооценки, peer-reflection и анализа педагогических ситуаций.

Ключевые слова: рефлексивный подход, педагогическая компетентность, будущие учителя начальных классов, самооценка, рефлексивные навыки, педагогическая рефлексия, профессиональное развитие, интерактивное обучение, педагогическая инновация.

Abstract. This article examines the theoretical and practical aspects of developing the pedagogical competence of future primary school teachers based on the reflective approach. It analyzes the effective integration of the reflective approach into teacher training, its impact on professional development, and modern pedagogical methods and tools. The study also highlights ways to develop didactic, educational, communicative, and reflexive competencies of future teachers through reflective journals, self-assessment, peer-reflection, and analysis of pedagogical situations.

Keywords: reflective approach, pedagogical competence, future primary school teachers, self-assessment, reflective skills, pedagogical reflection, professional development, interactive learning, pedagogical innovation.

Kirish. Boshlang'ich ta'lim tizimi uzluksiz ta'limning muhim bo'g'ini sifatida bolaning intellektual, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishida asosiy o'rin egallaydi. Zamonaviy ta'limning talablari o'qituvchidan nafaqat chuqur predmetiy bilimlarni, balki o'z faoliyatini tahlil qilish, o'z-o'zini baholash va doimiy kasbiy rivojlanish ko'nikmalarini ham talab etmoqda. Refleksiv yondashuv bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik kompetentligini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi.

Refleksiv yondashuvni pedagogik ta'lim jarayoniga integratsiya qilish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri bo'lib, u bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy yetukligini oshirish, o'quv jarayonini takomillashtirish va ularni zamonaviy jamiyat talablariga mos ravishda tayyorlashga xizmat qiladi.

Ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, J. Dewey, D. Schön, L.S. Vygotskiy va boshqa olimlarning nazariy qarashlarida refleksiya o'qituvchining o'z tajribasini tahlil qilish va undan kelib chiqib yangi yechimlar topish jarayoni sifatida muhim ahamiyatga ega. Aynan refleksiv yondashuv ushbu nazariyalarni amaliyotga samarali joriy etish imkonini beradi.

Tadqiqotning maqsadi – refleksiv yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik kompetentligini rivojlantirishning samarali usullari va vositalarini aniqlash hamda ularning kasbiy rivojlanishiga ta'sirini ilmiy asoslashdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida pedagogik kompetentlikni rivojlantirish masalasi so'nggi yillarda pedagogika va psixologiya fanlarida dolzarb tadqiqot yo'nalishlaridan biriga aylangan. Ushbu yo'nalishda olib borilgan ilmiy izlanishlar refleksiv yondashuvning o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishidagi muhim o'rnini ko'rsatadi.

J. Deweyning refleksiv fikrlash nazariyasida o'qituvchining o'z tajribasini tahlil qilish orqali kasbiy o'sishga erishishi ta'kidlanadi. D.Schon esa “reflection-in-action” (faoliyat jarayonidagi refleksiya) va “reflection-on-action” (faoliyatdan keyingi refleksiya) tushunchalarini ilgari surgan bo'lib, bu bo'lajak o'qituvchilar uchun muhimdir.

L.S. Vygotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” konsepsiyasi refleksiv yondashuvda ham qo'llaniladi: bo'lajak o'qituvchilar hamkorlikda va o'z-o'zini baholash orqali o'z imkoniyatlaridan yuqori darajaga ko'tariladi.

Zamonaviy tadqiqotlarda refleksiv jurnallar, peer-observation va portfel texnologiyalari bo'lajak o'qituvchilarning didaktik, tarbiyaviy va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda samarali vosita sifatida baholanmoqda. Shu bilan birga, refleksiv yondashuvning salbiy jihatlari (vaqt talab qilishi, dastlabki qarshilik) ham qayd etilgan. Shu sababli uni bosqichma-bosqich va pedagogik nazorat ostida joriy etish zarur.

Yuqoridagi ilmiy qarashlar tahlili shuni ko'rsatadiki, refleksiv yondashuv pedagogik kompetentlikni rivojlantirishda samarali natijalar berishi bilan birga, uni ilmiy asosda va me'yoriy tarzda qo'llash lozim.

Tadqiqot usullari. Mazkur tadqiqotda refleksiv yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik kompetentligini rivojlantirish

samaradorligini aniqlash maqsadida kompleks yondashuv asosida bir qator ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqotning metodologik asosini pedagogika, psixologiya va reflektiv ta'lim nazariyalari tashkil etdi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi usullar qo'llanildi:

- Nazariy tahlil metodi (ilmiy adabiyotlar, normativ hujjatlar va xorijiy tajribani o'rganish);
- Kuzatish metodi (bo'lajak o'qituvchilarning reflektiv faoliyatini kuzatish);
- Pedagogik eksperiment metodi (reflektiv yondashuv qo'llanilgan va qo'llanilmagan guruhlarini taqqoslash);
- Taqqoslash metodi (an'anaviy va reflektiv yondashuvlarni solishtirish);
- So'rovnomalar va suhbat metodi (bo'lajak o'qituvchilar va o'qituvchilar fikrlarini o'rganish);
- Statistik tahlil metodi (natijalarni umumlashtirish).

Tadqiqot vositalari: reflektiv jurnallar, o'z-o'zini baholash blankalari, videokuzatuvlar, pedagogik vaziyatlar tahlili uchun case-study lar va professional portfel.

Tadqiqot bosqichlari: tayyorgarlik, tajriba-sinov va tahlil-umumlashtirish bosqichlari.

Muhokama. Tadqiqot natijalari reflektiv yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik kompetentligi sezilarli darajada rivojlanganligini tasdiqladi. Reflektiv jurnallar va peer-reflection orqali o'qituvchilar o'z darslarini tahlil qilish, kamchiliklarni aniqlash va yaxshilash ko'nikmalarini oshirdi. Bu ularning didaktik va tarbiyaviy kompetensiyalariga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, reflektiv yondashuv bo'lajak o'qituvchilarning o'quv jarayoniga ijodiy yondashuvini kuchaytiradi, ularning o'z-o'zini baholash va mustaqil rivojlanish qobiliyatini oshiradi. Shu bilan birga, ba'zi muammolar (vaqt yetishmasligi, refleksiya ko'nikmalarining dastlabki past darajasi) ham aniqlandi. Ushbu muammolarni hal etish uchun maxsus treninglar va mentorlik tizimini joriy etish tavsiya etiladi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot reflektiv yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik kompetentligini rivojlantirishning samaradorligini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Reflektiv usullar (jurnallar, o'z-o'zini baholash, pedagogik vaziyatlar tahlili) bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy ko'nikmalarini faollashtiradi, ularning o'quv jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari reflektiv yondashuvning didaktik, kommunikativ va reflektiv kompetensiyalarni rivojlantirishdagi muhim rolini tasdiqladi. Biroq, muvaffaqiyatli joriy etish uchun quyidagi tavsiyalar muhim:

- Pedagogik ta'lim dasturlariga reflektiv modullarni kiritish;
- Bo'lajak o'qituvchilar uchun maxsus reflektiv treninglar tashkil etish;
- Mentorlik va peer-reflection tizimini rivojlantirish;
- Professional portfel texnologiyasini amaliyotga joriy etish.

Umuman olganda, reflektiv yondashuv bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini zamonaviy ta'lim talablariga mos yetuk mutaxassis sifatida tayyorlashning samarali usuli hisoblanadi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Ta'lim sifatini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2022.
3. Dewey, J. How We Think. – Boston: D.C. Heath & Co., 1910.
4. Schön, D.A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. – New York: Basic Books, 1983.
5. Vygotsky, L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.
6. Ummatqulov, T.M. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida refleksiv madaniyatni rivojlantirish. – CyberLeninka, 2023.
7. Qarshiyeva, Z.Sh. Bo'lajak o'qituvchilarda refleksiv pozitsiyani rivojlantirish. – Samarqand, 2023.
8. UNESCO. Teacher Education for the 21st Century. – Paris, 2019.
9. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. O'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
10. Pedagogik refleksiya va kasbiy kompetentlik asoslari. – Toshkent: Innovatsiya, 2022.
11. OECD. The Future of Education and Skills 2030. – Paris, 2018.
12. Internet manbalari va ilmiy jurnallar (Google Scholar, ResearchGate, CyberLeninka).
13. Уралов, А. Б., & Бердалиева, С. Х. (2020). МОРФЕМАЛАР ТИЗИМИДА АГГЛЮТИНАЦИЯ ВА ФУЗИЯ МУНОСАБАТИ. *Интернаука*, (20-4), 81-82.
14. Уралов, А. Б., & Умарова, Б. Х. (2020). ТУРКИЙ ТИЛЛАРДА МОРФЕМАЛАРНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШИ. *Интернаука*, (20-4), 77-78.
15. Uralov, A. B. (2018). COMPREHENSIVE AND EXTENDED FORMS OF SUFFIXES IN UZBEK LANGUAGE. *Theoretical & Applied Science*, (12), 127-131.